

Contexte sociale favorabile maltratării copiilor. V.V. Stanciu și Codul prevenirii criminalității¹

Florian Gheorghe

Universitatea Hyperion

Abstract : *The article presents the up-to-date problem of child maltreatment and insists upon the idea that, most frequently, we return to justice to solve the cases of abuse and not to the specialists in human problems – psychologists, sociologists, social workers, psychiatrists. The paper analyses the characteristics of the abusing parents and those of the abused children. Also, it describes the main types of paedophiles and their modus operandi. It is reopening to debate a proposal from 60s of the Romanian criminologist V.V. Stanciu regarding the necessity of a crime prevention code. Some of his ideas are very fruitful for the today's searching of the prevention measures of the degradation of the social contexts that generate violence and moral decadence. The study was carried out within the National Plan of Research, Development and Innovation PNII, the „Ideas” Program, the project named : „Domestic abuse on children and their social protection. Multidisciplinary victimization study”.*

Keywords : child maltreatment, abuse, paedophilia, moral decadence, crime prevention code

Cuvinte-cheie : maltratarea copilului, abuz, pedofilie, degradare morală, cod de prevenire a criminalității

Interesul pentru copiii maltratați se menține viu la nivelul opiniei publice deoarece se referă la o problemă de maximă centralitate pentru omul modern. Dezvăluirile din mass-media nu încetează să stârnească valuri de indignare dar și de perplexitate : cum e posibil așa ceva, oare oamenii din timpurile noastre își iubesc copiii mai puțin, la ce orori ne mai putem aștepta în viitor, până unde poate merge permisivitatea în vremurile noastre ? De la o anumită intensitate și frecvență, nu mai putem vorbi de cazuri izolate, ci de o adevărată problemă de sănătate publică. Aceasta cu atât mai mult cu cât anchetele privind anumite cazuri sunt insuficient de profunde, iar instituțiile cu atribuții în domeniu reacționează cu întârziere.

Nu putem nega faptul că violența nu o regăsim doar în familiile marginalizate și fragile, ci ea „face parte din societatea actuală, din cultura noastră, din istoria noastră, ea devenind un mod de viață și de gândire al tuturor”. Întreaga problemă a maltratării copiilor trebuie înțeleasă pe fondul general al politicilor globale privind copilul din fiecare țară. La o privire mai atentă, observăm că se recurge mult prea frecvent la justiție pentru a rezolva conflicte în familie sau în comunitate, renunțându-se la mediatorii tradiționali – psihologi, asistenți sociali, educatori, consilieri, medici de sănătate publică, sindicate (Marneffe, 2004, 9-11).

Chiar dacă există acte normative în domeniu, iar publicul este sensibilizat la gravitatea

consecințelor pe termen lung ale maltratării copiilor, când te apropii în postura de specialist de acest fenomen, ți se impune faptul că lucrurile nu sunt foarte clare. Cel mai frecvent observăm o reținere de a vorbi a celor care știu de asemenea lucruri, motivând că nu vor să se bage în treburile altei familii, că fiecare părinte trebuie lăsat să-și crească copilul așa cum crede de cuviință. Părinții implicați neagă cu îndârjire ceea ce spune copilul sau constatările medicului chemat să investigheze cazul și, nu de puține ori, justifică atitudinea lor prin grija de a-l educa pe copil conform tradiției.

Înțelegem astfel că suntem în prezența unei constelații de factori cu rol diferențiat în geneza sau menținerea cazului. Desigur, pe primul plan se găsesc *părinții* : deseori ei trăiesc în condiții precare, au venituri reduse sau chiar absente, sunt consumatori de alcool sau droguri și, ca o consecință, au legături sociale reduse, au avut avut o copilărie nefericită, prezintă tulburări de personalitate (imaturi, instabili, răzbunători), uneori au o patologie mentală evidentă. Cea mai gravă este împrejurarea când unul dintre părinți (de obicei mama), deși cunoaște situația, nu intervine sau chiar provoacă descărcările de violență ale celuilalt părinte. Când la toate acestea se adaugă lipsa unei locuințe sigure, dificultăți economice ample, număr mare de copii, violențe între generații în cadrul familiei, părinți care au un persistent sentiment de în Justiție socială (acuză societatea de nefericirea lor), putem vorbi de „familii cu risc”.

Atunci când studiile s-au concentrat pe *caracteristicile copiilor* maltratați, au ieșit în evidență o serie de aspecte interesante : unii dintre acești copii erau excesiv de retrași, aveau crize frecvente de plâns, refuzau hrana, aveau lungi perioade de insomnie, mințeau fără motiv, refuzau îngrijirile și atențiile oferite de părinți. Atunci când părinții i-au trimis la rude sau în plasament, s-a constatat că acești copii își idealizau părinții interpretând gestul lor ca o dovadă a faptului că ei, copiii, sunt răi și produc supărări adulților. Astfel, copilul construia o imagine de sine devalorizantă cu rolul de a face inteligibilă (justificată) poziția sa în cadrul membrilor familiei.

Maltratarea copiilor se referă la acte repetate de violență care le pot altera starea generală precum și dezvoltarea fizică și psihologică. Actele de violență pot fi diverse : lovituri și răni fizice, neglijențe, neacordarea îngrijirii cuvenite, mergând până la abandon, umilințe, izolare, abuzuri sexuale. Ceea ce trebuie reținut este doar faptul că, în timp, se poate stabili o legătură între intensitatea unui anumit tip de maltratare și efectele sale asupra dezvoltării psihologice a celui abuzat.

Din punctul de vedere al expunerii la comportamente abuzive din partea adulților, fie ei părinți, rude, vecini sau persoane străine, distingem *copiii maltratați* și *copiii cu risc*. Primii sunt cei expuși deja maltratărilor, în timp ce copiii cu risc sunt cei care trăiesc în condiții ce le pot afecta sănătatea, siguranța, educația sau dezvoltarea morală și care uneori pot deveni victime ale maltratărilor.

Un loc aparte în problematica maltratării copiilor îl ocupă *abuzurile sexuale*, care pot lua o diversitate de forme : simpla atingere, apeluri telefonice obscene, voyeurism, exhibiționism, participarea la filme pornografice, incitarea la prostituție, viol. De cele mai multe ori, apropierea adultului de copil se face progresiv, iar copilul nu sesizează intențiile ascunse în spatele unei relații pe care o percepe pozitiv. Destul de des, abuzatorii au declarat că, la rândul lor, au fost abuzați în copilărie. Când mamele descoperă incestul, au de ales între a face scandal (și a divulga public cele întâmplate), a divorța sau, uneori, a se resemna și a accepta situația. De obicei, în familiile cu o stare socială mai bună „greutatea tăcerii” și teama de a-și pierde prestigiul au un rol decisiv în soluția adoptată (Lopez, 2001, 117). Copiii nu au curajul să vorbească despre cele întâmplate pentru că se tem de răzbunarea abuzatorului sau își dau seama că, astfel, se va distruge familia. Nu rareori, copilul se simte vinovat de a fi participat la o asemenea relație cu adultul, fapt care îl motivează, o dată în plus, să păstreze tăcerea.

Agresorii sexuali provin din toate păturile sociale, sunt oameni obișnuiți și, uneori, chiar cu reputație în comunitate. Abordarea lor *psihologică* a relevat câteva aspecte mai

pregnante : sunt persoane infantile care evită lumea adulților, merg în locurile în care se află copii (parcuri, școli), se tem de femei, dacă sunt căsătorii aleg deseori femei care au copii mici, au o viață conjugală săracă, întotdeauna s-au simțit atrași de corpul copiilor ; pentru a determina victima să păstreze secretul, recurg la presiuni ingenioase. Când vorbesc despre copiii pe care i-au abuzat, nu se simt vinovați, ci construiesc argumente privind libertatea de a-i iniția în sexualitate. Nu au remușcări și nu înțeleg că au încălcat legi cu o puternică dimensiune culturală. Mai mult, consideră că societatea este nedreaptă în ceea ce-i privește, aplicându-le norme pe care ei nu le recunosc (Lopez, 2001, 118-121). Unii fac parte din asociații de pedofili care proclamă sloganuri periculoase („Sex înainte de opt ani, altfel este prea târziu”, „Să oferim un sprijin pentru băieții și bărbații care întrețin sau doresc să întrețină relații sexuale și caută afecțiune și să educăm societatea asupra naturii pozitive a acestor relații”, „...sexualitatea între adult-copil, un termen neutru din punct de vedere valoric”) (Rădulescu, Pătrioară, 2003, 132-133).

Deosebit de eficace s-a dovedit *analiza economică* a situației care a dus la abuzul sexual : riscul trecerii la act a fost determinat de „un scop victimal prost păzit (de exemplu, o adolescentă izolată sau un copil nesupravegheat)” și un violator care a analizat întreaga situație „în termenii riscului și profitului”. Cu cât victima potențială este mai bine păzită, cu atât riscul de viol este mai redus. Aici amintim și obiceiul unor bande de adolescenți care impun violarea unor copii ca ritual de inițiere și intrare în bandă (Lopez, 2001, 116-122).

Alături de tatăl vitreg, în ultima perioadă au apărut și alți „actori” pe scena abuzurilor sexuale la care sunt supuși copiii : preoți, secte, adulți care fac turism sexual, organizații mafioate. Acest lucru impune o nouă raportare la acest fenomen, cu un accent deosebit pe dimensiunile juridică și psihoterapeutică. „Conform datelor difuzate de Unicef în 2001, zece milioane de copii au dispărut, au fost abuzați, prostituați, torturați sau

asasinați în lume. Un copil este violat o dată la 30 de secunde... Marfa copil în lumea capitalistă neoliberală se vinde bine și aduce profituri însemnate... Fenomenul este mondial, iar cauza sa este peste tot aceeași : transformarea în marfă a ființelor umane” (Poulin, 2008, 11-13). Același autor atrage atenția asupra unui aspect mai puțin cunoscut de publicul larg : „Războaiele moderne au generat o dezvoltare considerabilă a prostituției și au atras după sine organizarea sa «rațională» în folosul armatelor. Sute de mii, dacă nu chiar milioane de femei și fete au fost puse la dispoziția sexuală a militarilor în bordeluri finanțate și organizate de către statele respective (Poulin, 2008, 85).

Să ne oprim puțin asupra problematicii celor care molestează copiii. Nu toți pedofilii molestează copii : unii se limitează doar la propriile fantezii utilizând, pentru a se excita, de exemplu, păpuși cu aspect infantil ; alții preferă adulți cu aspect imatur sau practică jocuri erotice care seamănă cu cele ale copiilor mici (este interesant de observat că, strict etimologic, *pedofil înseamnă iubitor de copii...*). Există mai multe tipologii ale adulților care molestează copii. O primă tipologie găsește patru categorii (Picozzi, Zappala, 2002, 217-220) :

- molestatorul *regresiv* : adult cu o imagine de sine defavorabilă, inadaptat social, colecționează material pornografic, consideră copilul un înlocuitor al adultului, acționează prin constrângere mai ales asupra propriului copil, deoarece este ușor accesibil ;
- molestatorul *moralmente indiferent* : are o viziune particulară asupra vieții, care poate fi sintetizată în formula „de ce nu ?” ; profită de tot ce îi poate aduce un avantaj de orice natură (de prieteni, de soțiile acestora, de colegii de muncă) ; preferă victime necunoscute utilizând ademenirea și, la nevoie, forța chiar împotriva propriilor copii ;
- molestatorul *sexual indiferent* : provine din categorii sociale mai elevate și îi place să încerce cu copii ceea ce a experimentat din punct de vedere sexual cu adulți ;

- molestatorul *inadaptat* : este un adult care trăiește încă cu părinții, excentric și singuratic, incapabil să relaționeze cu cei de vârsta lui, uneori având retard mental, psihoză sau demență senilă.

În aceeași lucrare, autorii italieni prezintă în detaliu un alt grup de molestatori, așa-numiții *molestatori preferențiali de copii*. Aceștia provin din medii sociale superioare, au fantezii doar pentru anumiți copii – mai ales băieți de o anumită vârstă –, iar apropierea de aceștia urmează mereu același ritual. Studiile de caz au relevat existența următoarelor categorii (220-223) :

- molestatorul *seductiv* : oferă copilului „ales” atenție, afecțiune și daruri, încercând prin intermediul acestuia să atragă și alți copii ; când victimele ajung la o anumită vârstă și apare pericolul disonanței adulțului, acesta poate recurge la violență pentru a se apăra ;
- molestatorul *introvertit* : are mari dificultăți în stabilirea de contacte sociale, are probleme de comunicare, frecventează parcurile, așteaptă copiii care ies de la școală, preferă copiii foarte mici și necunoscuți, recurge la acte de exhibiționism sau abordări la telefon ;
- molestatorul *sadist* : plăcerea sa provine din contemplarea suferinței fizice și psihologice provocate de el victimei ; nu se dă în lături de la răpirea unui copil, iar la nevoie, pentru a-și apăra identitatea, poate recurge la omor ;
- molestatorul *fixat* : este considerat de cei apropiați ca având un stil de viață infantil și inadaptat, nu este agresiv, folosește capacitatea sa de seducție, utilizează informațiile existente în rețea și are un mare număr de victime.

Toate studiile sfârșesc prin a împărți adulții care abuzează sexual de minori în două mari grupe având particularități distincte : *molestatorul incestuos*, care provine din familii dezbinat, în care se consuma mult alcool, tatăl era văzut ca singurul susținător al familiei, iar mama avea un rol suportiv, nivelul de instruire școlară este deficitar în întreaga familie, are o fire închisă, se teme să fie

perceput ca afemeiat, abuzează de copil când mama acestuia nu este acasă, iar când este descoperit își neagă faptele cu înverșunare ; *molestatorul pedofil* cu o bună adaptare socială comunică ușor, este inteligent și are deseori pregătire superioară, provine din familii bine încheiate și cu o stare materială bună, ajunge pedofil datorită fanteziilor sale, face victima să se considere un copil mic, este conștient de consecințele faptelor sale, dacă se căsătorește, aceasta este doar o formă de acoperire (Picozzi, Zappala, 2002, 222-223).

Un fenomen care ia amploare este cel al *adolescenților care abuzează sexual de copii*. Cei investigați au câteva caracteristici îngrijorătoare : se află la o vârstă în care dominante sunt curiozitatea și dorința de a fi singuri, sunt indiferenți față de consecințele morale ale actelor săvârșite, au acumulat o mare cantitate de material porno (reviste, internet), afirmă că au asistat deseori la raporturi sexuale între adulți. Atunci când sunt descoperite asemenea situații, numărul cazurilor denunțate este diferit de la un an la altul (în Italia, în 1983 au fost înregistrate 302 cazuri, dar au fost denunțate doar 33 de persoane, în 1990 – 132 cazuri, 122 de persoane denunțate, în 1995 – 205 cazuri, 196 de persoane denunțate, în 1998 – 586 de cazuri și 606 de persoane denunțate). Majoritatea persoanelor denunțate aparțineau nucleului familial sau erau vecini cunoscuți (Picozzi, Zappala, 2002, 225-229).

Observând copilul cu atenție, pot fi depistate o serie de *semne* care, de cele mai multe ori, se corelează cu existența abuzului sexual sau cu o situație prelungită de abuz sexual : leziuni genitale, opoziție fermă față de încercările mamei de a-i face toaleta genitală, tulburări de somn, scăderea randamentului școlar, mutism sau chiar fobie socială în prezența persoanei abuzatoare, hrănire exagerată (bulimie), fugi de acasă, depresie, tentativă de sinucidere. Desigur, toate aceste manifestări trebuie corelate cu vârsta subiectului.

Situațiile întâlnite fiind complexe, *examinarea* unui copil abuzat sexual nu poate fi decât pluridisciplinară : pediatru, medic legist, ginecolog, dermatolog, chirurg, psiholog, psihiatru etc. Părinții care se știu vinovați

oferă explicații centrate doar pe vina copilului, nu se arată neliniștiți de starea acestuia și consideră că medicii își depășesc atribuțiile (deși starea copilului se îmbunătățește în mod vizibil atunci când se află în spital, departe de părinți).

Toate formele de maltratare de care am vorbit mai sus sunt însoțite și de *maltratări psihologice*, ale căror efecte se adaugă suferințelor fizice îndurate și creează o atmosferă de viață insuportabilă. Acestea pot fi de o mare diversitate, dată fiind ingeniozitatea și uneori patologia părinților: umilirea copilului, respingerea oricăror solicitări din partea acestuia, interzicerea contactelor cu alți copii, crearea unui climat tensionat și ostil, nesatisfacerea nevoii de dragoste a minorului, exploatarea muncii copilului sau îndemnarea lui să comită infracțiuni, pedepsirea frecventă și în exces ș.a.

Când dificultățile familiei sunt extinse, când nivelul cultural al părinților este deosebit de scăzut, iar unele tulburări de personalitate sunt evidente, intervenția terapeutică de specialitate („alianța terapeutică”) devine aproape imposibilă.

Cum putem diminua abuzurile comise de adulți asupra copiilor

Atitudinea față de agresorii sexuali este diferită de la țară la țară: în Franța, violarea unui minor este pedepsită cu 20 de ani de închisoare (Codul Penal, art. 222-24), iar pentru uciderea unui copil, pedeapsa este de 30 de ani. Tot în Franța, a fost creat un fișier național automatizat destinat centralizării urmelor genetice ale persoanelor condamnate pentru a ușura identificarea autorilor (art. 706-54 CPP). În Italia au fost instituite în secțiile de poliție servicii specializate pentru investigarea infracțiunilor de exploatare sexuală a minorilor, al căror personal urmează periodic cursuri de specializare; de asemenea, se acordă o mare atenție cazurilor de abandon școlar și delictelor care au loc în vecinătatea școlilor. Comitetul italian UNICEF a dezvoltat din anul 2001 un proiect de protecție a copiilor intitulat „Polițistul – un prieten în

plus” și a aderat la campania UNICEF „Mișcarea mondială pentru copii” al cărei scop este sensibilizarea întregii omeniri privind datoriile civice și morale, precum și mobilizarea instituțiilor și a societății civile pentru apărarea copiilor și a drepturilor acestora (Picozzi, Zappala, 230-231).

Un interes aparte ar trebui acordat de către structurile de poliție *specialiștilor în pornografie*: cel mai frecvent, ei fac parte din criminalitatea organizată și au făcut o adevărată carieră din exploatarea viciilor unei anumite clientele amatoare de pariuri, droguri, pornografie, jocuri riscante. Acești delincvenți au o aparență de oameni cinstiți și ajung foarte rar după gratii. Ca urmare, doar existența unor pedepse foarte aspre i-ar putea face pe aceștia să renunțe la beneficiile substanțiale pe care le obțin din asemenea activități (Lopez, 2001, 123-124).

Înființarea unui „Observator național al maltratării copiilor” ar putea aduce o abordare globală a fenomenului în fiecare țară: datele obținute din toate județele României ar permite o mai bună înțelegere a fenomenului și a tendințelor sale de evoluție, precum și alocarea judicioasă a fondurilor disponibile. Un loc aparte în tot acest proces revine, desigur, autorităților locale: considerăm că la nivelul fiecărei primării este necesară înființarea unui post de consilier pentru prevenirea criminalității și a abuzurilor contra copiilor.

V.V. Stanciu – promotor al unui Cod al prevenirii criminalității

Problematica abuzurilor de orice fel asupra copiilor nu poate fi separată de celelalte aspecte sociale cronic nesoluționate: număr crescând de cetățeni fără perspectivă de inserție socială, agravarea inegalităților, educația deficitară care face dificile condițiile de viață, discriminările, degradarea mediului urban, sărăcia, marginalizarea, crima organizată și multe altele. Toate acestea ne arată că suntem în prezența unor disfuncții sociale globale, dar constatăm cu regret că abordările instituțiilor statului sau

ale organizațiilor societății civile sunt doar fragmentare și discontinue în timp. Poate cel mai preocupant fapt este acela că *părinții nefericiți* (singuri, săraci, șomeri, sufocați de datorii, bolnavi etc.) nu mai transmit corect și credibil valorile sociale și morale, singurele care fundează o viață de familie și comunitară de înaltă calitate.

O perspectivă interesantă pentru problematica analizată ne oferă criminologul român V.V. Stanciu*. La două congrese de criminologie ținute în 1961 și 1962 în Franța, la Rennes și la Aix-en-Provence, el a prezentat idei interesante pentru a amplifica metodele de luptă contra unei criminalități pe care sancțiunile clasice nu o mai puteau stăpâni. Toate aceste idei le aflăm de la Jean Graven, președintele Asociației Internaționale de Drept Penal din acea perioadă, care a scris un amplu articol în primul număr din 1963 al *Revistei Internaționale de Criminologie și Poliție Tehnică*. V.V. Stanciu propune o soluție eficace după părerea sa, și anume coexistența a două coduri, un *Cod al prevenirii criminalității* paralel cu Codul penal.

Criminologul român își întemeiază propunerea pe noțiunea de „stare periculoasă” care va deveni „fundamentul unei justiții non-represive al cărei scop va fi să evite situațiile criminogene și psihopatogene, protejând delincventul virtual și apărând societatea

într-o manieră mai eficace”. În viziunea sa, *Codul prevenirii* va fi centrat pe acei delincvenți „potențiali” care scapă represiunii sau pentru care sunt indicate metodele preventive și protectoare. Aceștia sunt: *anormalii*, alții decât demenții, dovediți în baza unei proceduri ca fiind iresponsabili și care nu sunt întotdeauna internați pentru rațiuni de terapie sau de securitate; *toxico-manii*, cei „în căutarea evadării într-un paradis artificial” și alcoolicii al căror viciu este deseori o cauză a crimei; *imaturii*, adică persoanele afectate de o debilitate mentală congenitală sau a căror imaturitate apare ca efect al condițiilor lor de viață sau al transferului brusc dintr-un mediu rural simplu unde sunt ființe complet normale (țărani, imigranți), în marele oraș unde ei plonjază ca „inadaptați”, ca „handicapați sociali”, devenind delincvenți, dacă sunt lipsiți de o adaptare progresivă; *autorii accidentelor*, din ce în ce mai numeroși în civilizația noastră tehnică, caracterizați prin stângăcie, nepăsare sau imprudență; în sfârșit, *autorii infracțiunilor care nu pot fi pedepsiți*, precum autorul și complicele într-un suicid (neconsiderat ca o infracțiune și care scapă unei sancțiuni, deși e vorba indiscutabil de un omor), cei care exploatează sărăcia, cămătarii fără probe scrise, cei care împrumută obligând debitorul să semneze cecuri fără

* Vasile V. Stanciu s-a născut la 20 martie 1900, la Călărași. După studii aprofundate de drept și filozofie, s-a făcut remarcant în baroul din București. A fost consilier al Ministrului de justiție și a condus *Revista română de criminologie* și Biblioteca marilor procese. După război, în 1945, a fost numit ministru plenipotențiar în Elveția. În 1947 a ales să trăiască în Franța. În 1934 a început să frecventeze Institutul de Criminologie din Paris. În 1950 a publicat la editura Payot, în colaborare cu Laignel-Lavastine, *Precis de Criminologie*. Această lucrare a apărut chiar în zilele când la Paris se desfășura al doilea Congres Internațional de Criminologie. În această perioadă a făcut parte din Consiliul de direcție al Societății Internaționale de Criminologie. În 1956, V.V. Stanciu a fondat *Liga de apărare a oamenilor contra crimei*, care a devenit în scurt timp, *Societatea internațională de profilaxie socială*, la care au colaborat B. Di Tullio, profesorii Baruk, Pende și alții. În domeniul cercetării, amintim studiul său *Criminalitatea la Paris* (1968). În 1981 a publicat *Eseuri de psiho-sociologie criminală*, iar în 1985 a apărut la editura Presses Universitaires de France, lucrarea *Drepturile victimei* (primele sale abordări în domeniul victimologiei dateau însă din 1930). A avut contribuții însemnate în dezvoltarea gândirii criminologice, abordând teme precum crima, pedeapsa, culpabilitatea, responsabilitatea, pericolozitatea, victima, genocidul, justiția penală internațională. În februarie 1985, profesorul Stanciu a organizat un congres cu tema „Filozofie și Criminologie”. A murit la Paris în ziua de 9 octombrie 1986. În 1987 a fost înființată *Asociația internațională a prietenilor lui Vasile Stanciu*, având sediul la ultima adresă a cabinetului său de avocatură, Boulevardul Port-Royal 49, Paris 13.

acoperire, escrocii care își înșală victimele prin simple minciuni, dar care, neavând caracterul de „intrigă” cerut de codul penal, nu sunt pedepsiți.

V.V. Stanciu insistă asupra faptului că un Cod al prevenirii ar trebui să „împiedice crearea zonelor de deteriorare sau de patologie socială” în care criminalitatea este endemică, așa cum se găsesc în marile orașe suprapopulate: „În aceste locuri, factorii criminogeni își dau întâlnire... carențele calității alimentației, disocierea familială, abandonul fizic și moral al copiilor, anxietatea și sentimentul de injustiție suportată, tentațiile aproape insuportabile ale vitrinelor și a locurilor de plăceri etc. Este evident că a venit timpul și avem datoria de a acționa contra tuturor acestor diverse cauze criminogene și contra stării periculoase care rezultă din acestea”.

Jean Graven consideră, în amplul său articol, că apare un obstacol atunci când vrem să facem prevenire și să neutralizăm „starea periculoasă”: este vorba de riscul arbitrar care amenință libertățile individuale. Ca urmare, spune domnul Graven, va fi nevoie să definim starea periculoasă, să o diferențiem de noțiunile de greșală sau de responsabilitate, să găsim modalitățile clare pentru a o defini, măsura și verifica. Pentru domnul Stanciu, este vorba de un „comportament frecvent, considerat dăunător pentru autor sau pentru societate”. Un „comportament” presupune o serie de acte concrete revelatoare: *frecvența* unui astfel de comportament care arată că nu e vorba de o conduită accidentală și că ea generează un spațiu de alarmă; *caracterul nociv* al acestui comportament pentru grupul social sau chiar pentru autor; în sfârșit, pentru a interveni este necesară *certitudinea* și nu numai simpla „probabilitate”... de a deveni autorul unor delictе sau de a recădea în infracțiune. Astfel, „pentru a deveni subiect al justiției preventive, este suficient ca o conduită să fie nocivă; nu este nevoie să așteptăm o crimă sau un delict, pentru că justiția preventivă judecă mai ales comportamentul actual”.

V.V. Stanciu a avut în vedere și cine anume poate da „alarmă” sau sesiza autoritatea

judiciară preventivă. „Pentru a nu încuraja delațiunea, răutatea sau răzbunările, denunțarea trebuie să fie limitată la competența unui singur corp constituit: serviciile sociale, serviciile de poliție și instituțiile școlare. Informatorii personali și mai ales anonimi sunt deci excluși. Mai mult, este o direcție de muncă a fiecărui serviciu abilitat și nu o sarcină a unui funcționar care a fost investit cu dreptul de a sesiza justiția preventivă”. Autorul român insistă asupra faptului că această justiție specializată va statua prin dezbateri contradictorii, după anchete și expertize. Vor trebui organizate servicii auxiliare pentru a facilita sarcinile în domeniul depistării și informării, al supravegherii și al clarificărilor medicale, psihologice și psihiatrice.

Marele nostru criminolog își continuă astfel pledoaria: „Justiția represivă... combate doar... manifestarea criminalității, pedepsind un act izolat. Scopul său este, în principal, de a aplica o suferință expiatoare celui vinovat, urmărind mai ales să-l îndrepte; ea este o justiție divină fundată pe păcat și pe suferință. În schimb, *justiția preventivă* consideră infracțiunea, împreună cu majoritatea grupului social, un act periculos (comis sau omis). Nu actul material în sine constituie răul, ci raportul în care intră actul individual cu organizarea socială: aceasta din urmă îi dă coloratura utilitară sau periculoasă”. În plus, justiția preventivă, acționând în timp util, va combate cauzele și nu numai manifestările sau consecințele lor antisociale; scopul său va fi „evitarea situațiilor criminogene și psihopatogene ca factori de deteriorare socială”. Ea sancționează o serie de acte, mai ales comportamentul recunoscut ca nociv pentru toți și va proteja „individul periculos în sine și eventualele victime”. În fine, ea nu va aștepta infracțiunea pentru a interveni, ci, sesizând prin serviciile competente specializate, ea va lua, pe căile justiției ordinare și contradictorii, una dintre următoarele măsuri de protecție în ordine crescândă: avertisment, libertate supravegheată, plasare într-o instituție adecvată – casă de sănătate, de reeducare, o colonie agricolă, o școală tehnică etc. –, urmărind cazurile și necesitățile individuale.

În finalul articolului său, Jean Graven redă argumentele lui V.V. Stanciu chiar cu cuvintele sale: „Nu trebuie să pierdem din vedere că nu e vorba numai de autorizarea unei intervenții fără control a statului, de tipul internării administrative fără garanții, criticată pe bună dreptate. De asemenea, nu e vorba nici de a legitima măsurile punitive privind un pre-delincvent, violând maxima *nulla poena sine crimine*, ci mai curând este vorba de a da o sarcină unei jurisdicții non-represive reglementate și recurgând la o procedură contradictorie obișnuită, să hotărască măsuri cu caracter de terapie, de corecție sau de protecție, în interesul nu numai al societății, ci, bineînțeles, și al omului recunoscut cu obiectivitate și în mod cert periculos atât pentru el însuși, cât și pentru alții. Nu este aceasta o acțiune conformă cu justiția, cu spiritul de prevedere și, în același timp, cu sentimentul de umanitate? În loc să ne îndepărtăm cu indiferență de orice idee privind un Cod de prevenire, cum am făcut multă vreme cu un Cod de executare a pedepselor rațional și inteligent pentru o veritabilă „reinsertie socială”, merită să punem problema pedepsei și să reflectăm la ea dacă ne preocupăm cu adevărat de ameliorarea instituțională și socială pe care o cere timpul nostru. Ea, justiția preventivă, își va urma drumul și va continua să o facă prin intermediul dreptului pozitiv, pentru că ideile corecte și necesare sfârșesc întotdeauna prin a se impune și a fi găsite mai târziu, „evidente și în întregime firești”.

În ciuda eforturilor lui Vasile V. Stanciu, comunitatea științifică nu a continuat linia sa de gândire: s-a considerat că diminuarea situațiilor cu potențial criminogen ține de posibilitățile de intervenție ale fiecărei comunități. Lucrările sale ulterioare au adâncit problematica victimelor (*La criminalité a Paris*, 1968, *Essais de psycho-sociologie criminelle*, 1980, *Les droits de victime*, 1985), dar, în practică, lucrurile au fost lăsate pe seama poliției și a criminologilor.

În România, ultimii ani au amplificat cererea de securitate la nivelul tuturor comunităților umane, fapt cauzat de o criminalitate din ce în ce mai diversificată și de dovezile peremtorii privind incapacitatea instituțiilor

specializate ale statului de a asigura protecția tuturor persoanelor și bunurilor acestora. La acestea se mai adaugă interesul exagerat acordat de mass-media crimelor grave, corupției și abuzurilor de tot felul în fața cărora par să nu existe soluții. Când peste acestea se suprapun și dezastrele naturale repetate, ca în cazul inundațiilor, un sentiment de părăsire cuprinde oamenii de toate categoriile. În acest context, oamenii se deschid la cooperare, ascultă experții în domeniu și fac cheltuieli pentru echipamente de protecție, țin în apartament câini lupi sau iau somnifere să poată dormi noaptea, după posibilități...

Deseori, securitatea oamenilor obișnuiți pare o preocupare conjuncturală a guvernanților sau a aleșilor locali – în preajma alegerilor, pentru a evita o eliberare din funcție, după o crimă sau un accident de circulație cu urmări grave. Atunci se vorbește de dreptul fundamental al oamenilor de a trăi într-un mediu liniștit și curat, de importanța creării locurilor de muncă pentru a-i integra pe cei marginalizați sau fără domiciliu stabil.

Faptul că preocupările pentru prevenirea criminalității au apărut în mediul urban nu trebuie să ne surprindă: aici sunt mai vizibile efectele delictelor comise și tot aici cetățenii fac presiuni asupra aleșilor locali și asupra poliției să intervină pentru ca lucrurile să nu scape de sub control. La noi în țară s-a studiat și s-a scris foarte puțin, fapt care întreține ideea că represiunea e singura modalitate de a lupta contra criminalității, că intervențiile în forță sunt suficiente pentru a menține ordinea socială. Abordările retorice nu lipsesc însă din discursul unor înalți funcționari din domeniul poliției sau ai administrațiilor locale: totul se năruie când îi întrebi ce au făcut concret și dacă știu ce este un program de prevenire...

Într-un articol de acum 33 de ani, Denis Szabo afirma că justiția este subadministrată pentru că e un serviciu nonproductiv, iar politic, puțin rentabil, constatând că „polițistul arestează, magistratul condamnă și gardianul păzește. Nimeni nu pare a se îngriji de efectul acțiunii sale asupra sistemului judiciar și nici asupra ansamblului sistemului social” (3/1977). Aici se află de fapt punctul sensibil al problemei noastre: diminuarea criminalității are nevoie de abordări și soluții

în alte sfere ale vieții sociale și individuale care țin de valori, de educație, de relații umane, de asigurarea viitorului, de calitatea liderilor. Legile, exprimând sentimentele populației la un moment dat, sunt importante, dar nu și suficiente pentru a asigura un trai liniștit pentru fiecare cetățean. În acest context, spune autorul canadian, este necesară definirea criminalității ca o problemă socială a cărei rezolvare va veni doar din sfera politicilor sociale.

Notă

1. Articolul este parte a proiectului intitulat *Abuzul exercitat în familie asupra copiilor și protecția socială a acestora. Studiu victimologic multidisciplinar*, finanțat în cadrul Planului Național de Cercetare, Dezvoltare și Inovare PNII, Programul IDEI, Competiția 2007, cod CNCISIS 290.

Bibliografie

- Graven J. (1963) Pour un code de prevention, în *Revue Internationale de Criminologie et de Police Technique*, 1, 67-71.
- Lopez G. (2001) *Violențele sexuale asupra copiilor*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
- Marneffe C. (2004) *Malaise dans la protection de l'enfance : La violence des intervenants*. Bruxelles: Collection Temps d'Arrêt.
- Picozzi M. și Zappala, A. (2002) *Criminal profiling*. Milano: McGraw-Hill, Publishing Group Italia.
- Poulin R. (2008) *Copiii prostituți*. București: Editura Ideea Europeană.
- Rădulescu S.M. și Pătrioară M.C., (2003) *Abuzul sexual asupra copiilor*. București: Editura Lumina Lex.

Primit la redacție: iunie, 2010